

תורה ומדינה הלכה למעשה - לפני חילוני לא תתן מכשול

ראשי פרקים

1. איסור מסייע לידי עוברי עברה בנתינת דבר מאכל לאדם שידוע שלא יברך ולא יטול ידיו
2. היתר נתינת דברי מאכל לחילונים בימינו משום דרכי שלום
3. איסור הזמנת חילונים לסעודות שבת כשייסעו ברכבם בשבת ודין "מסית" בשידול חילונים לבצע עברות
4. שיטת הש"ך לפיה אין דין מסייע לידי עוברי עברה בחילונים של ימינו כלל
5. היתרים בדין מסייע לידי עוברי עברה כאשר הסיוע לעברה הינו עקיף בלבד

1. איסור מסייע לידי עוברי עברה בנתינת דבר מאכל לאדם שידוע שלא יברך ולא יטול ידיו

אחד המקרים השכיחים ביותר בדין "לפני עור", הינו בנתינת דבר מאכל לאדם שאינו שומר תורה ומצוות, ובכך לתת בפניו מכשול, משום שהרי לא יברך, ובכך יעבור עברה. כ"כ לתת לו לחם ובכך להכשילו, שהרי יאכל בלא נטילת ידיים. הגמ' במסכת חולין דנה בעניין זה, ביחס לשמש-מלצר ואומרת, שאסור לתת למלצר לחם בלא שנטל ידיו. יש מן הראשונים שאמרו, שדין זה הינו ייחודי למלצר. משום שהחשש של הגמ' הינו, שמא בגלל טרדתו של המלצר בעבודתו ישכח לטול ידיו, אך באדם אחר שאינו טרוד, מותר לתת לו, ואין לחשוש שמא לא ייטול ידיו, כך מובא במגן אברהם בשם רש"י. לפי הבנה זו, הגמ' לא עוסקת כלל בדין לפני עוור הרגיל, בו מדובר על אדם המעוניין לעבור עברה, והתורה אומרת שאסור לסייע לו בכך. אלא הגמ' עוסקת בהכשלת אדם, אשר אינו מעוניין לעבור על איסורים, ורק כתוצאה מטרדה מסוימת, עשוי להיכשל ולא ליטול ידיו. לעומת דברי רש"י אשר מובאים במגן אברהם, מובא בדברי רבנו יונה על הרי"ף, שמגמ' זו ניתן ללמוד, לא רק לגבי מלצר אשר טרוד בעבודתו, אלא אף שראוי להימנע מלתת דבר מאכל לכל אדם באשר הוא, אשר ישנו חשש כבד שמא לא יברך על אכילתו, ולא ייטול ידיו בטרם יאכל את לחמו. להבנת רבנו יונה אין מדובר על חשש ספציפי השייך במלצר בלבד, אלא שמכך שהגמ' אומרת שאסור לתת לחם למלצר שישנו חשש שלא ייטול ידיו מסיבות שונות, כך כל אדם אשר יש חשש שלא יברך או ייטול ידיו יש להימנע מלתת לו מאכלים אלו. נראה שרש"י בדבריו נמנע מלהרחיב דין זה המובא בגמ', ממלצר לשאר אנשים. משום שלהבנת רש"י, כיוון שמדובר בגמ' על מלצר, שמפשט לשון הגמ' מעוניין לברך, רק ישנו חשש שמא ישכח, אין ללמוד מכך על כל דיני "לפני עוור" בעניין איסורי אכילה ללא ברכה וכדומה. שהרי כפי שראינו בעבר, להבנת התוספות רי"ד, כאשר ישנו חשש של הכשלה של אדם מישראל, אשר אינו מעוניין להיכשל כגון מלצר זה, אף בהכשלה מסופקת או גרימת הכשלה באופן עקיף, ישנו איסור לפני עוור לא תתן מכשול. לכן, למרות שאין וודאות לגבי ההכשלה של המלצר, שהרי ישנה אפשרות גם שיזכור ליטול ידיו, יש בכך איסור משום לפני עוור. אולם אין ללמוד מדין זה כלל לדיני לפני עוור הרגילים, בהם מדובר באדם אשר מעוניין לעבור עברה, וישנו איסור לסייע לו רק כאשר הסיוע הינו מובהק הכרחי וישיר. מצב זה כאמור להבנת רש"י לא מובא בגמ', ולכן אין ללמוד מדין זה לשאר דיני לפני עוור, אשר ע"מ לעבור על האיסור באדם שלא יברך או לא ייטול ידיו, ישנו צורך שתהיה ידיעה ברורה שאדם זה לא ייטול ידיו ולא יברך. נראה שרש"י יודה ע"פ כללי דין לפני עוור לא תתן מכשול, שכאשר אדם נותן מאכל מסוים לחילוני בימינו, אשר כלל אינו יודע לעיתים רבות מה מברכים וכיצד נוטלים ידיים, אם בלא נתינת זו לא יוכל הלה להגיע למאכל, יש בכך משום לפני עוור לא תתן מכשול. לעומת דבריו נראה, שרבנו יונה מבין שאכן גמ' זו לא עוסקת בדין לפני עוור לא תתן מכשול. שהרי ישנו צורך שהמלצר יעבור בוודאות על איסור במצב זה, מה שכאמור לא קיים. אלא הגמ' עוסקת בדין מסייע לידי עוברי עברה. לכן ניתן ללמוד מדין הגמ' העוסקת בשמש אשר עשוי שלא לברך, לכל דיני מסייע לידי עוברי עברה, אשר כפי שלמדנו בעבר, שייכים בכל מצב בו ישנו סיוע כלשהו לעשות עברה. גם אם ההרחבה אשר עושה רבנו יונה לשאר האנשים אינה מדויקת, כפי שהוכחנו מדברי רש"י, שהרי השמש אינו מעוניין כלל להימנע מליטול ידיו, ובשאר דיני מסייע לידי עוברי עברה, מדובר על אדם המעוניין לעבור עברה, ויש להימנע מלייע לו בכך, מבין רבנו יונה שדין זה נכון, וגמ' זו ממשמשת רק כתזכורת, שאסור לתת לחם לאדם שישנו חשש כבד שלא ייטול ידיו. נמצא שאין כל מחלוקת בין רבנו יונה ורש"י. שניהם מסכימים שלא ניתן ללמוד מגמ' זו באופן מובהק שאסור לתת לאדם אשר מסתבר שלא יברך על המאכל, אך שניהם מסכימים שע"פ יסודות דין מסייע לידי עברה הדבר אסור. נראה שזו הסיבה שאכן השו"ע פסק להלכה כרבנו יונה, ולפי דבריו אסור לתת מאכל לאדם שישנו חשש משמעותי שלא יברך ולא ייטול ידיו, מפאת איסור מסייע לידי עוברי עברה. לכאורה דין זה מערים קושי משמעותי מאוד על ההתנהלות

התקינה המתחייבת ע"פ כללי הנימוס המינימליים ביותר, וכמעט לא מאפשרת כל קשרי חברה ועבודה בין דתיים לחילונים בעקבות דין זה.

2. היתר נתינת דברי מאכל לחילונים בימינו משום דרכי שלום

בהמשך דבריו של רבנו יונה המובאים כאמור להלכה בשו"ע, מובאת הסתייגות מהאיסור הגורף, לפיו כל אדם שישנו חשש שלא יברך על המאכל הניתן לו, אסור להגיש לפניו מאכל זה. לדברי רבנו יונה, במידה ומדובר על נתינת מזון בתורת צדקה, מותר לתת אותו, אף שישנו חשש שהעני לא יברך ולא ייטול ידיו על המזון הניתן לו. לכאורה דברי רבנו יונה אינם מובנים, וכן תמהו על דבריו כל האחרונים. שהרי מקובלנו שאסור לעשות מצווה ע"י עברה, והרי, על אף שמצוות הצדקה הינה מצווה גדולה וחשובה, לא ניתן לעשותה, אם כחלק מקיומה עוברים על דין לפני עוור לא תתן ממשול, או איסור מסייע לידי עוברי עברה. נראה שמכח תמיהה זו, הב"י אינו מסכים לדבריו, וסובר שיש במעשה זה לכל הפחות, איסור מסייע לידי עוברי עברה. לכן מביא בשו"ע את דברי רבנו יונה, רק בשם יש מקילין. ע"פ כללי הפסיקה, נראה שהשו"ע אינו סובר כמותו להלכה מהסיבה הנ"ל. לעומת זאת הב"ח בדבריו מביא את דברי רבנו יונה, ואכן גם על שיטתו יש לתמוה. שהרי אומר במפורש, שאפילו אם ידוע בוודאות שעני זה לא יברך על המאכל הניתן לו, מפאת חשיבותה של מצוות הצדקה, אין להימנע מלתת לו, למרות שכאמור במהלך זה יש איסור לפני עוור לא תתן ממשול, ולא רק איסור מסייע, שהרי ידוע בוודאות שהעני לא יברך על מאכל זה. הט"ז מתייחס לקושיה על דברי הב"ח הנ"ל ואומר, שבאמת מדובר על מצב בו ישנו ספק שמא מקבל הצדקה לא יברך. ממילא לדבריו אין מצוות הצדקה מתבטלת, כאשר ישנו ספק אם ייטול ידיו ויברך או לא. לפי דברינו בעבר בעניין גזרי איסור לפני עוור, דברי הט"ז מובנים. כאשר מדובר על מצב בו ישנו ספק בלבד אם יעבור העני על האיסור, ממילא אין איסור לפני עוור לא תתן ממשול, ולכן יקיים באופן זה מצוות הצדקה. מדבריו עולה למעשה, שבאדם חילוני בימינו, שישנה וודאות שלא יברך וייטול ידיו, אסור לתת לו כל מאכל, והעושה כן עובר על איסור לפני עוור לא תתן ממשול. ע"פ סיוע דברי הט"ז ישנם מפוסקי דורנו שאמרו, שבמצב בו ישנה חובה מפאת כללי הנימוס וכדומה להציע לאדם חילוני דבר מה לאכול, יש לבקש ממנו שיברך, כפי שמבין הט"ז שיש לנהוג ביחס למלצר, שלכן הנתינה לו מותרת, שהרי באופן זה ישנו סיכוי סביר שיברך, או לחילופין לזכות אותו בברכה בעל כורחו, ע"י ברכה בקול רם, דבר זה כאמור אינו אפשרי לעיתים רבות כפי שאומר זאת הט"ז, ועלול ליצור מצבים של אי נעימות גדולה. לעומת זאת האליה רבה אומר, שכאשר אדם אינו מברך לא מתוך רשעותו והיותו כופר בתורה ובמצוותיה, אלא כתוצאה מבורות וחוסר ידיעה בהלכות ברכות, אין איסור לתת לו בתורת צדקה. זוהי לדעתו כוונת הב"ח, אשר אומר שאפילו כאשר ישנה וודאות שלא יברך על המאכל הניתן לו אין להימנע מלתת לו, מפאת העובדה שלא עושה זאת מתוך רשעות, אלא מתוך חוסר ידיעה. חילוקו של האליה רבה מובן ונכנס היטב בלשונו של הב"ח, אולם לא ברור מאין הביא האליה רבה יסוד דין זה, לפיו כאשר אדם עושה עברה מתוך חוסר ידיעה ולא מתוך רשעותו, אין בסיוע לו משום איסור לפני עוור לא תתן ממשול. דברי האליה רבה הנ"ל מובאים גם בדברי המשנ"ב להלכה. מדברי האגרות משה עולה כי למעשה כל החילונים של ימינו, למרות שרובם ככולם יודעים שישנם דתיים המברכים, אינם מוגדרים כרשעים, משום שאינם מבינים היטב את חומר העוון המוטל על מי שלא מברך ונוטל ידיו. ממילא לפי דברי האליה רבה והמשנ"ב המביאו להלכה, מותר לתת לחילוני בימינו דבר מאכל, אף שידוע בוודאות שלא יברך וייטול ידיו. האגרות משה אף אומר, שכיוון שמדברי הב"ח עולה שאין במצב זה של נתינת דבר מאכל לפני איסור לפני עוור, אחרת הדבר היה אסור לחלוטין, גם אם מדובר ברצון לקיים מצוות צדקה, מותר לתת גם דבר מאכל אף כאשר אין מצוות צדקה, אלא כל צורך באשר הוא, כגון דברים המתחייבים מתוך כללי נימוסים בין חברים וכדומה, שאינם פחותים בחשיבותם ממצוות הצדקה. בעניין ההסבר מדוע אין לדעת הב"ח איסור לפני עוור במצב זה מסביר האגרות משה, שבמצב זה ישנו מעין דין "לפני דלפני", היינו סיוע עקיף לביצוע העברה, בכך שנותנים לו את האיסור ביד ולא לתוך פיו. אולם ע"פ דברינו בעבר גם אם אין במצב זה לפני עוור, לכאורה עדיין קיים איסור מסייע לידי עוברי עברה. לכן הדברי הב"ח, שכאמור נפסקו להלכה, אינם מובנים. הרב אירבך מתייחס לסוגייה סבוכה זו בימינו, ולמעשה מתיר לתת ליהודי שידוע בוודאות שלא יברך אוכל, כאשר ישנו צורך בדבר. לדבריו הסיבה להיתר זה ואי חשש מפני מסייע לידי עוברי עברה, הינה מפני החשש שההימנעות מנתינת דבר מאכל ע"פ כללי הנימוס המינימליים, עשויה ליצור איבה ושנאה בין אדם זה לחברו, וכתוצאה מכך יעבור האדם על איסורים גדולים יותר, במצב זה אין איסור מסייע לידי עוברי עברה לדעתו, משום שאין בכך כל הכשלה אלא להיפך, מדובר על מניעה מאותו אדם לעבור על איסורים חמורים יותר מאשר הימנעות מברכה וכדומה, וממילא הדבר מותר. הדברים מובנים ע"פ דברינו בעבר, לפיהם כאשר מדובר על איסור מסייע לידי עוברי עברה, ממילא מכיוון שדין זה הינו חלק ממצוות התוכחה, לכן כשם שאין להוכיח אדם אשר מסתבר שתוכחה זו לא תועיל ואף תזיק, כך גם מותר, כאשר ישנו רצון להימנע משנאה ואיבה האסורים, לסייע לו לעשות עברה באופן עקיף- דין מסייע לידי עוברי עברה, כפי שמסביר האגרות משה בדבריו, ביחס לנתינת מאכל לאדם אשר לא יברך. ממילא מכיוון שיש במצב זה רק דין מסייע בלבד, מותר לתת לאדם חילוני בימינו דבר מאכל, ע"מ למנוע שנאה ואיבה, אף

שידוע בוודאות שלא יברך. דין זה שייך גם באדם שאינו מוכן לברך משום רשעותו, שהרי כל מטרתנו בהיתר זה הינה למנוע ממנו עברות דבר השייך גם באדם כזה. אלא שלהבנת האגרות משה, החילוק בין אדם רשע שאינו מוכן לברך, לאדם שאינו מבין את חומרת חיוב הברכה, שייך רק לעניין מצוות הצדקה. משום שאנו מחויבים במצוות הצדקה רק כלפי יהודים שאינם רשעים גמורים, אף אם הינם עוברי עברות כמו רוב החילונים בימינו, כפי שנלמד על כך במקום אחר. אולם אפיקורסים גמורים, מכיוון שאין כל מצוות צדקה כלפיהם, אין כל סיבה להתאמץ ולתת להם מאכל, ע"מ שלא יאכלו בלא ברכה. אך כאמור ביחס לנתינת מאכל משום חשש איבה ושנאה, יש למנוע עברות גם מאפיקורסים, וממילא במצב זה גם להם יש לתת דבר מאכל זה, ולא לחשוש מאיסור מסייע לידי עוברי עברה.

3. איסור הזמנת חילונים לסעודות שבת כשייסעו ברכבם בשבת ודין "מסית" בשידול חילונים לבצע עברות

למרות היתרו של הרב אורבך לתת לחילונים בימינו דברי מאכל כחלק מכללי הנימוס המינימליים, והעובדה שאחרוני דורינו הביאו את דבריו הלכה למעשה, ולא חששו כלל מאיסור מסייע לידי עוברי עברה מהסיבות הנ"ל. ישנו דין, שהינו לכאורה זהה לדין זה, בו פוסקים רבים נקטו לחומרא במצבים אלו. האגרות משה ועוד פוסקים רבים, סוברים לאסור הזמנת חילונים לתפילות וסעודות השבת כאשר ישנה וודאות שיגיעו ברכב לאירועים אלו, מפאת איסור לפני עוור לא תתן מכשול, או לכל הפחות מסייע לידי עוברי עברה. לכאורה גם במצבים אלו עלולה להיווצר איבה ושנאה כתוצאה מההימנעות מלהזמין, ולכן היה אולי ראוי להזמין במצבים אלו. מסיבה זו, ומפאת העובדה שע"י הזמנתם לתפילות וסעודות השבת, יחוו החילונים את נועם קדושת השבת, ובהמשך חייהם אולי יחדלו ממנהגם לנסוע בשבת, מובא בדברי הרב שטרנבוך, שמתר להזמין. משום שכדברי הרב אורבך הנ"ל, אין בכך לפני עוור לא תתן מכשול, שהרי להיפך, מעשים אלו אולי יגרמו להם לחזור בתשובה. אולם כאמור מרבית הפוסקים אסרו להזמין כאשר יגיעו ברכב. נראה שהסיבה לכך הינה, שלמרות שאין במעשה זה משום איסור לפני עוור מדאורייתא, שהרי אותם אנשים יכולים לנסוע כרצונם לכל מקום גם בלא הזמנה זו, וממילא יש בהזמנתם דין מסייע לידי עוברי עברה בלבד. מ"מ נראה שישודות ההיתר המובא בדברי הרב אורבך, לפיו לפעמים כדאי לסייע לאדם בעברה קטנה, ע"מ שימנע מעברה גדולה, משום שאין במעשה זה כל מכשול, תלוי בחומרת העברה אותה מתכוון האדם לבצע. כאשר מדובר על חיוב ברכה ונטילת ידיים, ששניהם איסורי דרבנן, אכן ניתן לסייע לאדם זה ע"מ למנוע ממנו שנאה ואיבה. אולם כאשר מסייעים לאדם זה לחלל שבת, שהינה מהעברות החמורות ביותר בתורה, לא ברור שמדין הערבות, שממנה נובעת מצוות התוכחה והחיוב להימנע מלסייע לידי עוברי עברה, יש לומר שהשנאה והאיבה שתיווצר הינן חשובות יותר מאשר מניעת חילול שבת, או לכל הפחות מההימנעות מלסייע למחללי שבתות. בפרט שבמקרים רבים הרצון להזמין חילונים אלו לשבתות, אינו נובע מחשש איבה אלא רק מהרצון לקרבם למסורת ישראל וכדומה, דבר שאינו וודאי כלל שיקרה, בעוד חילול השבת שיתבצע כתוצאה מכך, הינו וודאי וישיר. לכן מרבית הפוסקים אסרו מצב זה. מסוגיה זו ניתן ללמוד, שכחלק ממצוות הערבות המחייבת אותנו לעשות כל מאמץ למנוע מיהודים לעבור עברות, יש לחשוב היטב בכל מהלך כיצד ימנע היהודי מהעברה הגדולה יותר, ולא אוטומטית לומר שמחשש האיבה והשנאה, יש לסייע לו לעבור עברה. כמובן שיקול דעת זה צריך להיעשות לכתחילה ע"י ת"ח גדולים, אשר יודעים טוב יותר משאר הציבור, לחשב שכר מצווה כנגד הפסדה. רק במצבים מורכבים, אשר מחייבים מענה מהיר ומידי, יש לאדם לשקול ע"פ שכלו כיצד לנהוג בכל מצב, ע"פ העקרונות הנ"ל. בנוסף לכך אומר האגרות משה, שהאיסור הנוסף עליו עובר אותו אדם המזמין אליו אורחים חילונים בשבת, כאשר גלוי וידוע שהם יגיעו אליו ברכב ויחללו שבת, הינו איסור מסית. איסור זה מופיע בתורה ביחס לאדם המסית את חברו לעבוד ע"ז, אולם להבנת האגרות משה, בע"ז ישנו חיוב סקילה, אך בהסתה לשאר עברות, למרות שאיסור סקילה אינו קיים, האיסור להסית קיים. מדבריו נראה, שהאיסור אף הינו איסור דאורייתא. מדבריו עולה שבכל פעם שאדם מיוזמתו מסית את האדם לעבור עברה, בין אם ע"י הזמנתו לשבת שכתוצאה מכך ייסע הלה ברכב בשבת, ובין בכל הכשלה באשר היא, עוברים על איסור דאורייתא נוסף, מעבר לאיסורי לפני עוור ומסייע לידי עוברי עברה, אף אם יוכח שהם עצמם אינם קיימים במצבים מסוימים, אפילו אם כוונתו הכללית הינה לטובה. מדברי האגרות משה עולה, שלמרות היתרו של הרב אורבך בעניין נתינת מאכל לאדם שאינו שומר תורה ומצוות, אין לנסות בתחבולות לשכנע אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות לאכול. בכך לא רק שעובר משום "לפני עור" אף לשיטת הרב אורבך, שהרי אינו רוצה כלל לאכול, וממילא אם לא ישכנעו אותו לאכול, אין בכך משום חשש ריחוק מדרך התורה ומסורת ישראל, ולא תיווצר שנאה ואיבה. אלא בנוסף לכך, ע"פ חידושו של האגרות משה, יש בניסיון ללחוץ על ידידו שאינו שומר תורה ומצוות שיענה בחיוב להצעתו לאכול, משום איסור "מסית" לאכול בלא ברכה. כל זאת מתוך העיקרון הראשי, אשר אמור להנחות אותנו במפגשים מעין אלו, לפיו חלה עלינו חובה גמורה לדאוג, שכל אדם יהודי יכשל בכמה שפחות עברות כתוצאה מהמפגש עמנו.

4. שיטת הש"ך לפיה אין דין מסייע לידי עוברי עברה בחילונים של ימינו כלל

בניגוד גמור לדברים הנ"ל, לפיהם יש לעשות כמעט הכל ע"מ לקרב יהודים רחוקים למסורת ישראל, ולא ליצור איבה וריחוק בינם לבין שומרי המצוות, מתוך תקווה שבהמשך יחזרו למוטב, עומדת שיטת הש"ך. לשיטתו, למרות שדין "לפני עור" חל אפילו על אדם שאינו שומר תורה ומצוות, דין מסייע לידי עוברי עברה לא חל על אדם זה. כפי שהבאנו בעבר, יסוד דין מסייע לידי עוברי עברה הינו מכח הערבות השוררת בעם ישראל. מכח ערבות זו, חלה על כל אדם מישראל חובה לעשות ככל יכולתו ע"מ לגרום לכך שכל אדם יהודי ימנע מלעשות עברות. ממילא דין זה לא חל על מי שלא שייכת בו ערבות זו. מתוך הבנה זו אומר הש"ך, ומסכימים עימו פוסקים רבים, שלא חל דין מסייע לידי עוברי עברה בגוי. אולם בנוסף לכך אומר הש"ך, שגם יהודי שאינו שומר תורה ומצוות כלל, לא חל בו דין "מסייע", וממילא לא חלה כלפיו הערבות הקיימת בעם ישראל. הרב עובדיה ביביע אומר מסביר, שיסוד דבריו של הש"ך, נובעים מדעת הגאונים המובאת במאירי, לפיה אדם שהינו מחלל שבתות בפרהסיא, ונחשב הוא מומר לכל התורה כולה, מן התורה אינו יהודי כלל. ממילא כשם שלכל הפוסקים לא שייך דין ערבות בגוי, כך גם ביהודי הנחשב מומר לכל התורה כולה אין ערבות, משום שלמעשה אינו יהודי כלל. רק לחומרא מחשבים גם לדעה זו את המומר ליהודי, וע"כ אם קידש אשה במצב זה, נחשב הוא כיהודי וצריכה היא גט, אך זאת להבנתם, מדרבנן בלבד. יש לציין שקשה מאוד לומר שהש"ך פוסק כדעה זו, שנראה מכל הראשונים ואחרונים שלא הביאו דעה זו להלכה. מסיבה זו אומר הדגול מרבבה, שאין דברי הש"ך כפשוטם, ואינו מתכוון לפסוק כדעת הגאונים הנ"ל, אלא דעתו היא שכאשר יהודי רוצה לעשות עברה במזיד גמור, אין מצווה להפריש אותו מעברה. נראה שטעמו של דבר הינו, שמכיוון שדברי הש"ך עוסקים כאמור בדין מסייע בלבד, ומכיוון שדין מסייע הינו חלק ממצוות התוכחה, ניתן לומר שלדעת הש"ך ע"פ הדגול מרבבה, אין כל טעם בתוכחה כלפי אדם שעושה מעשה מסוים במזיד גמור ולהכעיס, מפני שתוכחה זו לא תועיל כלל. לכן מותר גם לסייע לו בעברה, שהרי העברה תעשה בעזרת סיוע זה ובלעדיו, כך שאין כל טעם להימנע מלסייע לאדם זה. נראה גם לומר, ששיטה זו מתאימה לשיטה אותה הבאנו בעבר, לפיה כאשר לא מדובר על איסור לפני עוור, אלא רק איסור מסייע, אין כל חיוב להימנע מלסייע לאדם זה שיעשה העברה, אלא חומרה בלבד. כך גם להבנה זו סובר הש"ך, במצב בו עובר עברה במזיד בלי שום יכולת השפעה של האדם המוכיח אותו. **דברי הגאונים אשר הובאו במאירי לא התקבלו להלכה, ומקובלים אנו שישראל שחטא חטאים גדולים ככל שיהיו, לא איבד את סגולת ישראל שלו, ואע"פ שחטא ישראל הוא. אולם בין אם נסביר את דעת הש"ך כשיטת הגאונים הנ"ל, ובין אם נסביר דבריו ע"פ דברי הדגול מרבבה, יש באופן זה לכאורה פתח לבטל איסור מסייע לידי עוברי עברה, כאשר מדובר על חילונים גמורים אשר עוברים עברות במזיד. לדעת הגאונים הנ"ל כלל אינם נחשבים כיהודים, ולדעת הדגול מרבבה לא חלה כלפיהם מצוות התוכחה. אולם יש לציין שרוב הפוסקים מייאנו לקבל את דברי הש"ך, ולכן קיים איסור מסייע בחילונים של ימינו. ניתן להיעזר בדבריו של הש"ך, רק בצירוף לסברות נוספות להקל, אך לא כסברה יחידה, המתירה באופן גורף כל דין מסייע לידי עוברי עברה באדם חילוני. בייחוד ע"פ הדברים אותם נלמד בהמשך לימודינו, לפיהם אין להתייחס לחילונים של ימינו כדין מומרים לכל התורה כולה, אלא ביחס שונה.**

5. היתרים בדין מסייע לידי עוברי עברה כאשר הסיוע לעברה הינו עקיף בלבד

הש"ך הנ"ל אמר את דבריו, ע"מ לתרץ את דברי התוספות הנראים כסותרים זה את זה. להבנת הש"ך, התוספות בע"ז אומרים שאין דין מסייע לידי עוברי עברה כלל ולעומת זאת במסכת שבת אומרים, שדין מסייע לידי עוברי עברה הינו איסור דרבנן. מכח סתירה זו כביכול, חילק כאמור הש"ך ואמר, שההיתר הגמור הינו ביהודי מומר, בו לא שייך כלל דין הערבות הנ"ל. לעומת זאת במסכת שבת עוסקת הגמ' ביהודי רגיל שאינו מומר, ולכן שייך כלפיו איסור מסייע לידי עוברי עברה. בשו"ת בניין ציון מובא תירוץ אחר לסתירה הנ"ל. לדעתו דין "מסייע" שייך רק כאשר הסיוע הינו ישיר, כגון: נתנית חפץ לאדם בידו, והלה יעביר ד' אמות ברשות הרבים. אולם כאשר מושיטים כוס יין לידו של נזיר, אין זה נחשב סיוע ישיר, משום שאינו שותה ע"י ידו אלא בפיו, לכן אין כאן דין "מסייע". מתוך עקרון זה לדעת הבניין ציון, מותר להדפיס ספרים בבית דפוס, שישנו חשש שמא ידפיס בשבת, משום ששליחת החומרים להדפסה אינה גורמת באופן ישיר לביצוע העברה, אלא רק באופנים עקיפים. לכאורה ע"פ עקרונות מסייע לידי עוברי עברה ראוי היה לאסור גם סיוע שכזה. שהרי מכיוון שיסוד דין מסייע נובע מחובת התוכחה כלפי כל אדם העושה עברה, ממילא יש לאסור גם סיוע עקיף לביצוע העברה. נראה שלהבנת הבניין ציון, יש למעשה לפסוק ביחס לדין מסייע לידי עוברי עברה כדעת התוספות, שהינה דעה ממוצעת. לפי דעתם של בעלי התוספות כאמור, כאשר הסיוע הינו ישיר ומובהק, יש איסור "מסייע". אולם כאשר הסיוע הינו עקיף, ומסיבה זו אינו עומד גם בקריטריונים של איסור לפני עוור לא תתן מכשול, משום שהתורה אסרה לפני ולא לפני דלפני, כלשון הגמ', גם לא יהיה שייך איסור מסייע לידי עוברי עברה. נראה לומר שהסיבה לכך נעוצה בהבנה, שלמרות שדין מסייע לידי עוברי עברה נלמד ממצוות התוכחה, אשר מחייבת את האדם מישראל לעשות ככל יכולתו למנוע מאחרים לעשות עברות,

וכ"ש שלא לסייע להם לעשות עברות, ראו הראשונים, שלא ניתן להחמיר יתר על המידה בדין זה. משום שאחרת אין לדבר סוף, ולא נוכל להתקיים כאומה אחת, אם כל אחד ימנע מלסייע לחברו בגלל עברות עתידיות ועקיפות מאוד, שעלולות להיווצר כתוצאה מסיוע זה. באופן זה מעבר לקושי הרב להתנהל בצורה כזו, כאשר תמיד יש להתבונן איזו עברה עלולה להיווצר כתוצאה מסיוע זה או אחר, מכיוון שמדובר על אפשרויות אין סופיות של מצבים, ובאנשים רבים, אשר נצבים מול סיטואציות יומיומיות, המאלצות אותם לחשוב כל העת אילו עברות העומד כנגדם עלול לבצע, חששו חז"ל שהחמרת יתר בדין מסייע לידי עוברי עברה, תביא לפירוד בעם ישראל, וכתוצאה מכך תיווצר אותה איבה ושנאה. לכן כאשר הסיוע הינו עקיף אמרו התוספות להבנת הבניין ציון, שלא רק שלא שייך איסור לפני עוור, אלא גם איסור מסייע לא חל במצב זה, ע"מ לאפשר חיים תקינים בין חלקי עם ישראל, ולמנוע שנאה ואיבה, אשר עלולות להיווצר כתוצאה מהתנהלות כללית של חששות תמידיות של אחד כלפי השני. רק כאשר הסיוע הינו ישיר ומובהק, וממילא הינו מוגבל להרבה פחות מקרים, והעברה המתבצעת נראית לעין, במצב זה הותירו על כנה את מצוות הערבות וחובת התוכחה, ואסרו לסייע לידי עוברי עברה. ע"פ עקרון זה מובנים גם דברי הב"ח הנ"ל שהסבירם האגרות משה, שכאשר נותן האדם לחברו את האוכל בידו, אין בכך משום איסור מסייע לידי עוברי עברה, משום שהסיוע הוא עקיף, וכאמור בסיוע עקיף אין איסור מסייע לידי עוברי עברה. מתוך הדברים הללו מובן מדוע אמרו הפוסקים, שאין דין "מסייע", כאשר העברה לא מתבצעת בגוף הדבר הניתן. כגון השכרת אולם לאירוע שבו ירקדו באופן שאינו צנוע, או שלא יברכו על האוכל המוגש בו. מפני שהמשכיר נותן לעוברי העברה רק את הקירות וכדומה, והעברה נעשית בחלל האולם ולא בקירותיו. כ"כ מובן מדוע התירו הפוסקים להשכיר רכב למספר ימים, למרות שישנו חשש כבד שגם בשבת ייסע השוכר ברכב זה. בנוסף ניתן להבין טוב יותר, מדוע אמרו האחרונים שאדם המוכר דבר איסור, לא שייך בו איסור מסייע לידי עוברי עברה. משום שבמידה מסוימת גם במצב זה, כל עוד לא מדובר על מכירת דברים אסורים, אלא רק איסורים העלולים להיווצר כתוצאה ממכירה זו, כגון שהקונה לא יברך וכדומה, ניתן להתיר, ע"פ דברי האחרונים הפוסקים כדעת התוספות הממוצעת, לפיה כאשר מדובר על סיוע באיסור שאינו מובהק וישיר, לא חל דין מסייע לידי עוברי עברה.